

ЎЗМУ ХАБАРЛАРИ

ВЕСТНИК НУУз

АСТА NUUZ

МИРЗО УЛУҒБЕК НОМИДАГИ ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ
УНИВЕРСИТЕТИ ИЛМИЙ ЖУРНАЛИ

**ЖУРНАЛ
1997
ЙИЛДАН
ЧИҚА
БОШЛАГАН**

**2021
3/2/1
Табий
фанлар**

Бош муҳаррир:

А.Р. МАРАХИМОВ – т.ф.д., профессор

Бош муҳаррир ўринбосари:

Р.Х.ШИРИНОВА – ф.ф.д, профессор

Таҳрир хайъати:

Сабилов Р.З. – б.ф.д., академик

Арипов Т.Ф. – б.ф.д., академик

Салихов Ш.И. – ф.-м.ф.д., проф.

Тожибоев К.Ш. – б.ф.д., академик

Саттаров Ж.С. – б.ф.д., академик

Абдурахманов Т. – б.ф.н.

Давронов Қ.Д. – б.ф.д., проф.

Қодирова Ш. – к.ф.д.

Хаитбоев А.Х. – к.ф.д.

Тойчиев Х. – г.-м.ф.д.

Кушаков А.Р. – г.-м.ф.н. проф.

Ҳикматов Ф. – тех.ф.д. проф.

Масъул котиб: **З. МАЖИД**

ТОШКЕНТ – 2021

МУНДАРИЖА

Биология

Абдрахманов Т., Жаббаров З., Артиков Х., Махаммадиев С., Исҳоқова Ш., Қурбонов Ф., Олтибоева Ў., Нормаматова Ш., Жуманиёзова Д. Шўрланган тупроқларда туз стрессини камайтириш ва ўсимликлар ўсиши ва ривожланишида биочарнинг ўрни.....	4
Авазметова И., Пазиллов А. Ўзбекистоннинг шимоли-ғарбий қисмидаги қолдиқ тоғлар қуруқлик моллюскаларининг таксономик, экологик ва зоогеографик таркиби.....	8
Акбаров З. Косонсой ҳавзасининг қуйи қисмида тарқалган доривор ўсимликларнинг аҳамияти ва муҳофаза қилиш йўллари.....	11
Баймурзаев Е., Верушкина О., Ишанходжаев Т., Тонких А. Культивирование Аральского штамма <i>Dunaliella salina</i> ar-L на открытом воздухе.....	15
Бобохужаев Ш., Санамьян М. Изучение скрещиваемости и завязываемости гибридных семян, полученных от беккроссирования анеуплоидных линий хлопчатника с межвидовыми анеуплоидными гибридами F1 (<i>Moxpima</i> 3-79).....	18
Боймуродов Х. Тоғ минтақаси булоқ ва чашмалари сув экотизимларида гидрабионтларнинг тарқалиши ва экологик гуруҳлари.....	23
Болтабоев А., Тугизов М. Фауна и питание растение клопов мирид (<i>Hemiptera-Heteroptera: Miridae</i>) их распространение в хлопковых, люцерновых, садовых агроценозах и естественных экосистемах Жиззахской области.....	26
Давлатбоева М., Бердибоев У., Раимова К., Эсанов Р., Матчанов А. Изучение микронутриентного состава растения <i>Halostachys belangeriana</i> произрастающей на засоленных почвах Приаралья.....	30
Дўсалиев А., Исмонов А. Чўл зонаси тупроқларининг агрокимёвий ҳолати ва унумдорлиги.....	34
Дусмуратова Ф., Аллабердиев Р., Фахридинова Д. <i>Salvia officinalis</i> L. нинг Тошкент воҳаси ва Жиззах вилояти шароитида гуллаш биологияси.....	38
Жураев С. Качественные показатели волокна гибридов хлопчатника, выращенных в различных регионах Узбекистана.....	45
Каюмов Х., Кучкарова Л., Гайипов У., Жураев Қ., Эшбакова К. Влияние некоторых растительных экстрактов на активность панкреатической α -амилазы в условиях <i>In vitro</i>	49
Кучкаров Н. Ўзбекистон Миллий университети ботаника боғи шароитида <i>Inula Helenium</i> L. ва <i>Inula salicina</i> L. турларининг мавсумий ривожланиш мароми.....	53
Тошқўзиёв М., Қорабеков О., Дўсалиев А. Сирдарёнинг ўнг соҳили гидроморф тупроқларининг ҳозирги кимёвий ҳолати.....	57
Матғиязова Х., Набиев С., Курбанбаев И. Турли сув режими шароитларида ғўза навларининг баргларидаги пигментлар микдори ва унинг F1 дурагайларида ирсийланиши.....	61
Мирақбарова З., Далимова Д., Турдикулова Ш. Ассоциация полиморфизма <i>RS121434568</i> и делеции <i>E746_A750</i> гена <i>EGFR</i> с развитием аденокарциномы легких в Узбекистане.....	66
Мирзаолимов Э., Позиллов М., Махмудова Ш., Нишанбаев С. Ишемия моделида каламуш юрак митохондрияси мембранасининг пассив ион ўтказувчанлигига ўсимлик бирикмаларининг таъсири.....	69
Раимова К., Абдулладжанова Н., Дадамирзаев Э., Сарабеков А., Рахимов Р., Матчанов А. Исследование содержания элементного состава в надземной части облепихи крушиновидной.....	74
Рузиева Н., Ташмухамедова Ш., Кадирова З. Сабзавотлар эпифит микрофлорасида учрайдиган замбуруғларни ажратиш.....	79
Samadiy S., Shurigin V., Abdusamatov S., Mardonova G., Abdurakhmonov A. Endofitlarning fitopatogen zamburug'lar o'sishini ingibirlashi bo'yicha skriningi.....	83
Санамьян М., Бобохужаев Ш., Уралов Ж. Особенности моносомных гибридов F1 с замещениями отдельных хромосом у хлопчатника вида <i>G.hirsutum</i> L.....	89
Сидиков С., Сайдуллаева З., Расулова М. Инновационные технологии в улучшении гумусного состояния и повышении плодородия оршаемых почв Узбекистана.....	95
Солиева Д. Турли соя навларининг ўсиши ва ривожланишига ультрабинафша нур ва паст частотали электромагнит нурланишининг таъсири.....	100
Султонова Н., Қўшиев Х. Картошканинг ҳосилдорлигига фосфор ва калий ўғитларининг таъсири.....	104
Тошқўзиёв М., Каримов Х., Қорабеков О. Песком-Чотқол тоғ ости адирликларда тарқалган тўқ тусли бўз ва суғориладиган типик бўз тупроқларининг гумус микдори, сингдириш сифими, сингдирилган катионлар таркиби.....	110
Турабаева Г., Маткаримова А. Интродукция шароитларида <i>Indigofera tinctoria</i> L. ўсимлигининг фенологияси ва гуллаш биологияси.....	114
Тўрақулов Х., Шеримбетов А., Рузметов Д., Чиникулов Б., Исакулов С., Мардонова М. Ёввойи олма турлари ва уларнинг маданий навлар чидамлилигида ўрни.....	117
Хамидова У., Терентьева Е., Умарова М., Виноградова В., Нарзуллаева И., Азимова Ш. Изохинолинларни алкилли ҳосилаларининг цитотоксик фаоллиги.....	123

Геология-география

Аббасов С., Сабирова Н. Ландшафтларни мониторинг қилишда масофавий зондлаш landsat евидан фойдаланиш (Айдар-Арнасой кўллар тизими мисолида).....	126
Абдунабиева М., Илясова Д., Рахманалиев Ж., Асқаров О. Изучение вещественного состава месторождения Кызылалмасай (участок центральный).....	130
Ахунжанов О. Қоратепа, Чақиликалон тоғларидаги тоғ жинсларининг литологик, петрографик ва физик-механик хосса ва хусусиятларини баҳолаш (Сарикўл, Ходжадик конлари мисолида).....	133
Бозоров Ж., Сатторов О. Улучшение инженерно-геологических и сейсмических свойств лессовидных грунтов на строительных площадках с учетом грунтовой подушки.....	138
Qo'chqorov Q. Farg'ona vodiysidagi seysmik stantsiyalar joylashgan hududning seysmik shovqinlari va mikroseyismik tebranishlarning spektral xususiyatlari.....	142

УДК: 581.52:581.9(575.12)

Зафар АКБАРОВ,
Наманган давлат университети таянч докторанти
E-mail: akbarovz@bk.ru

НамДУ Экология кафедраси мудири PhD, С.Т. Абдурахмонов тақризи асосида.

THE IMPORTANCE AND WAYS OF PROTECTION OF MEDICINAL PLANTS, DISTRIBUTED IN THE LOWER REACHES OF KOSONSOY BASIN

Abstract

The article identifies a medicinal plant found in the forest area of the Kosonsoy basin, which flows into the Syrdarya. The number of medicinal plants in the lands located in the western-eastern part of the forestry 1 km outside the forest lands was determined and the ecological conditions of the distributed medicinal plants were analyzed. The prevalence of medicinal plants in the region in 2019 and 2021 was analyzed. Particular attention has been paid to the effective use and preservation of medicinal plants by humans in medicine. The role and importance of plants in the environment are also mentioned. At present, special attention is paid to the rational use and protection of plants.

Key words: Forest lands, Kosonsoy basin, East, West, Syrdarya, basin, forestry, flora, protection and rational use of medicinal plants, medicinal plants, pharmaceuticals, environmental protection, nature, society, medicine, cenopopulation, ecosystem, river.

ВАЖНОСТЬ И МЕТОДЫ ЗАЩИТЫ ЛЕКАРСТВЕННЫХ РАСТЕНИЙ, РАСПРОСТРАНЕННЫХ В НИЗОВЬЯХ БАСЕЙНА КОСОНСОЙ

Аннотация

В статье идентифицируется лекарственное растение, найденное в лесной зоне бассейна реки Косонсой, впадающей в Сырдарью. Было определено количество лекарственных растений на землях, расположенных в западно-восточной части лесного хозяйства в 1 км за пределами лесных угодий, и проанализированы экологические условия распространения лекарственных растений. Был проведен анализ распространенности лекарственных растений в регионе в 2019 и 2021 годах. Особое внимание было уделено эффективному использованию и сохранению лекарственных растений людьми в медицине. Также упоминаются роль и значение растений в окружающей среде. В настоящее время особое внимание уделяется рациональному использованию и защите растений.

Ключевые слова: Лесные угодья, бассейн, Косонсой, Сырдарья, бассейн, лесное хозяйство, флора, охрана и рациональное использование лекарственных растений, лекарственные растения, фармацевтика, охрана окружающей среды, природа, общество, медицина, ценопопуляция, экосистема, река.

КОСОНСОЙ ҲАВЗАСИНИНГ ҚҰЙИ ҚИСМИДА ТАРҚАЛГАН ДОРИВОР ҶСИМЛИКЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ ВА МУҲОҒАЗА ҚИЛИШ ЙЎЛЛАРИ

Аннотация

Мақолада Косонсой ҳавзасининг Сирдарёга қуйилиш қисми Ўрмон хўжалиги ерида тарқалган доривор ўсимликлар тури ва сони аниқланган. Ўрмон хўжалиги еридан ташқарида 1 км узоқликдаги ғарбий-шарқий қисмида жойлашган ерлардаги доривор ўсимликлар сони аниқланиб, тарқалган доривор ўсимликларнинг экологик шароити таҳлил қилинди. Бу ҳудуддаги доривор ўсимликларни 2019 ва 2021 йилдаги тарқалганлиги ҳолатлари таҳлил қилинган. Доривор ўсимликлардан инсонлар томонидан таъабатда самарали фойдаланиш ва асраб-авайлашга алоҳида эътибор берилган. Қолаверса ўсимликларни атроф муҳитдаги роли ва аҳамиятини келтирилган. Ҳозирги даврда ўсимликлардан оқилона фойдаланиш ва муҳофаза қилишга алоҳида эътибор қаратилган.

Калит сўзлар: Ўрмон хўжалиги ерлари, Косонсой ҳавзаси, ўсимлик дунёси, доривор ўсимликларни муҳофаза қилиш ва оқилона фойдаланиш, доривор ўсимликлар, фармацевтика, атроф муҳит муҳофазаси, ценопопуляция, экосистема, дарё.

Кириш. Ҳаммамизга маълумки, табиат ва жамият ривожини натижасида йилдан-йилга айрим ҳудудларда ўсимлик дунёсига бўлган эътибор камайиб бориш ҳолатлари кузатиш мумкин. “Ўсимлик дунёси давлат мулки - умуммиллий бойлик бўлиб, ундан оқилона фойдаланиш зарур ва у давлат муҳофазасидадир” (Ўзбекистон Республикаси “Ўсимликлар дунёсини муҳофаза қилиш ва ундан оқилона фойдаланиш тўғрисида”ги қонуни, 3-4-моддалар). Инсон ҳаётининг наботот оламосиз тасавур этиш қийин. Инсон яшаши учун зарур бўлган ноз-неъматлар, дори-дармон, кийим-кечак ва тоза ҳавони органик дунёни бир бўлагини ташкил этувчи ўсимликлар ташкил этади. Шундай экан уларни асраб авайлаш, сонини мунтазам кўпайтириб бориш, ҳар бир фуқаронинг бурчидир [1].

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2017-йил 3-майдаги “Нукус-фарм”, “Зомин-фарм”, “Косонсой-фарм”, “Сирдарё-фарм”, “Бойсун-фарм”, “Бўстонлик-фарм” ва “Паркент-фарм” эркин иқтисодий зоналарини ташкил этиш тўғрисида”ги ПФ-5032-сон қарори қўриқлари ҳамда фармацевтика саноатини ривожлантириш, дори-дармон воситалари ва тиббиёт буюмлари ишлаб чиқарувчиларни қўллаб-қувватлаш, маҳаллий дори-дармон воситалари бозорини

Ўзимизда ишлаб чиқарилган юқори сифатли препаратлар билан тўлдириш, шифобахш ўсимликлар, дори-дармонлар хомашёсини ўзимизда етиштириш истиқболлари белгилаб берилган [2]. Ҳозирги кунда дунёда биохилма-хилликни сақлаб қолишнинг энг асосий стратегик йўналиши сифатида камёб ва йўқолиб бораётган ўсимлик популяциялари тарқалган ҳудудларни муҳофаза қилиш ва улардан оқилона фойдаланишга қаратилган. Кейинги йилларда ўсимлик дунёсида камёб ва эндем турлар тарқалган ва алоҳида муҳофаза қилинадиган ҳудудлар майдонининг тобора кенгайиб бориши ўсимлик популяцияларини сақлаб қолиш борасидаги тадқиқот ишларнинг ривожланаётганлигини кўриш мумкин. Бу борада, табиий экосистемаларга бўлган антропоген таъсирлар натижасида ўсимлик ценопопуляцияларидаги ўзгаришларни сон жиҳатидан аниқлаш ва уларни сақлаб қолиш чора-тадбирларини ишлаб чиқиш муҳим вазифалардан биридир. Вақт ўтиши ва аҳоли сони ортиб бориши натижасида табиий ресурс ҳисобланган ўсимликларга бўлган талаб тобора сезилмоқда. Республикамизда дори-дармон ишлаб чиқариш, фармацевтика саноатида доривор ўсимликлар хомашё базасига бўлган эҳтиёж ортиб бормоқда.

-Мавзуга оид адабиётларнинг таҳлили (Literature review). Доривор ўсимлик ресурсларидан фойдаланиш, экологик тоза дори маҳсулотлари етиштириш ва тадқиқ этишга бугунги кунда кўп эътибор қаратилмоқда. Доривор ўсимликларнинг фойдали томонларини ўз тадқиқот ишларида олиб борган олимлардан Абу Али Ибн Синонинг “Тиб қонунлари”, Қ.Ҳожиматовнинг “Ўзбекистоннинг витаминли ўсимликлари, Ўзбекистон ўсимликлари, Ўзбекистоннинг хушбўй ва хуштаъм ўсимликлари ва Ўзбекистоннинг зиравор ўсимликлари”, Ў.Ҳасановнинг “Маданий ўсимликларнинг келиб чиқиши”, Қ.Ҳайдаров, Қ.Ҳожиматовларнинг “Ўзбекистон ўсимликлари”, Қ.Ҳожиматов, М.Оллоёровларнинг “Ўзбекистоннинг шифобахш ўсимликлари ва уларни муҳофаза этиш”, “Ибн Сино шифобахш ўсимликлар ҳақида”, М.Набиевнинг “Шифобахш гиёҳлар”, Ҳ.Х.Холматов, З.Ҳ.Ҳабибов, Н.З.Олимхўжаевларнинг “Ўзбекистоннинг шифобахш ўсимликлари”, А.Усмонходжаев, Э.И.Баситханова Ў.П.Пратов, А.Джаббаровларнинг “Ўзбекистонда ўсадиган шифобахш ўсимликларнинг этимологик замонавий энциклопедияси”, “Шарқ табobati”, “Флора Ўзбекистана”, Растительные ресурсы, Х.С.Йўлдошевнинг “Ўсимлик маҳсулотлари етиштириш технологияси”, И.М.Культиасов, Х.М.Охуновларнинг “Ўсимликлар экологияси”, А.Имомалиев, А.Зикриёевларнинг “Ўсимликлар биохимияси”, Ғ.Ҳ.Ҳамидов, М.Ҳ.Маҳмудов, Р.С.Маҳсудовларнинг “Фарғона водийсининг доривор ўсимликлари, улардан самарали фойдаланиш ва муҳофаза қилиш”, А.Ҳамидов “Ўсимликлар географияси” каби олимларимизнинг изланишлари доривор ўсимликлардан инсон саломатлиги учун фойдаланиш масала моҳиятини очиб беришга ёрдамлашади.

- Дала тадқиқот натижалари (Results of field research). Маълумки, Наманган вилояти Ўзбекистон флорасидаги мавжуд турларнинг катта қисми тарқалганлиги билан ажралиб туради. Бунга вилоят ҳудуди табиатининг турличалиги асосий омиллардан биридир. Мисол учун, вилоятнинг шимоллий қисмида 1087 м баландликда бошланиб, жанубий қисми эса 400 м баландликкача тушадиган Косонсой ҳавзаси шимолдан жанубга 110 км масофага чўзилган [3]. Косонсой ҳавзасида ҳозирги даврда турли хил ўсимлик турлари тарқалган бўлиб, бу ҳавзадаги тарқалган ўсимликлар ичида доривор ўсимликлар борлиги алоҳида аҳамиятга эгадир. Уларни аниқлаш ва таҳлил қилиш учун тадқиқот ишлари 3 та ҳудудда олиб борилди. 1-ҳудуд Наманган вилоятининг Ўрмон хўжалигига қарашли Косонсой ҳавзасининг Сирдарёга қуйилишидаги ғарбий қисмидаги 8 га майдонга эга бута, манзарали дарактлар, тўқайзор ва ихоталар ташкил этиш мақсадида ташкил этилган. Бу ҳудуд чегараси антропоген ва бошқа таъсирлардан ҳимоя қилинади. Тадқиқотни Косонсой ҳавзасининг Сирдарёга қуйилишидаги

1-расм Косонсой дарёсининг Сирдарёга қуйилиш қисми (Google MAPS)

дарёнинг ғарбий қисмини 1-ҳудуд қилиб белгилаб олинди. 2-ҳудуд Косонсой ҳавзасининг Сирдарёга қуйилиш жойидан 1 км узоқликда жойлашган шарқий қисмларини ичига олади. 3-ҳудуд унинг ғарбий қисмларини ўз ичига олади.

Бу ҳудудларда тадқиқот олиб бориш, доривор ўсимликларнинг мавжудлиги ва қандай ҳолатда тарқалганлигини ҳамда уларнинг сонини аниқлашдан иборат. Тадқиқот жараёни 2019 йил май ойининг биринчи 10 кунлигида олиб борилди. Бу кунни ҳаво ҳарорати 300 ни, намлик эса 22 % эди. Тадқиқот майдонини 10x10=100 м² тарзида белгилаб олинди ва шу ердаги доривор ўсимликлар сони санаб чиқилди[5]. Бу ҳудудда асосан Отқулоқ (*Rumex*), Зубтрум (*Plantago coronopus* L.), Ялпиз (*Mentha* L.), Қўйतिकан (*Xanthium spinosum* L.), Қоқи ((*Момақаймоқ*) *Taraxacum* L.), Пахта тикан (*Cirsium*), Маймунжон (*Rubus caesinus* L.), Аччиқ шувоқ ((*эрмон*) *Artemisia absinthium* L) каби дориворлик хусусиятга эга ўсимликлар ўрганилди. (1-жадвал)

Косонсой ҳавзасининг қуйи қисмидаги доривор ўсимликлар сони

1-жадвал

№	Ўлчов бирликлари	1-ҳудуд	2-ҳудуд	3-ҳудуд
	Отқулоқ <i>Rumex</i>	50	3	9
	Зубтрум <i>Plantago coronopus</i> L.	30	7	14
	Ялпиз <i>Mentha</i>	343	10	-
	Қўйतिकан <i>Xanthium spinosum</i> L.	164	-	12
	Қоқи (Момақаймоқ) <i>Taraxacum</i>	18	38	-
	Пахта тикан <i>Cirsium</i>	91	272	6
	Маймунжон <i>Rubus caesinus</i> L.	6	9	-
	Аччиқ шувоқ (эрмон) <i>Artemisia absinthium</i> L	-	260	-

Жадвал 2019 йилги маълумотлар асосида муаллиф томонидан тузилган.

Тадқиқот натижаларига кўра 1-худудда тарқалган доривор ўсимликлар сони 2-3 худудлардаги тарқалган доривор ўсимликлар сонига нисбатан кўплиги аниқланди. Бунинг асосий сабаби 1-худуднинг атрофи ҳимояланиб, антропоген таъсирларнинг, чорва моллари боқилишининг кескин камайганлигидир. 2-3 худудда антропоген таъсирнинг кучлилиги, чорва моллари боқилишининг чекланмаганлиги, аҳолининг кўпайиши ҳамда худуд ўсимликларига эътиборсизлик натижасида ўсимликлар сони кундан-кунга камайиб бораётганлигини кўриш мумкин.

2021- йилги тадқиқот жараёни май ойининг биринчи 10 кунлигида олиб борилди. Бу куни ҳаво ҳарорати 270 ни, намлик эса 30 % ни ташкил этди. Тадқиқот майдонлари 10x10=100 м² тарзида белгилаб олинди ва шу ердаги доривор ўсимликлар

сони санаб чиқилди[5]. Бу худудда асосан Отқулоқ (*Rumex*), Зубтрум (*Plantago coronopus L.*), Ялпиз (*Mentha L.*), Кўйтикан (*Xanthium spinosum L.*), Қоқи (Момақаймоқ) (*Taraxacum L.*), Пахта тикан (*Cirsium*), Маймунжон (*Rubus caesinus L.*), Аччиқ шувок (эрмон) (*Artemisia absinthium L.*), Хантал (қуртгана) (*Brassica juncea L.*), Жағ-жағ (*Capsella bursa-pastoris L. Medik.*), Ёввойи сутчўп (суттикан) (*Lactuca serriola L.*), Саломалайкум (*Cyperus longus L.*), Себарга (*Trifolium pratense L.*), Бешбарг (ғозпанжа) (*Potentilla reptans L.*), Оқ шўра (Оқ сепма) (*Chenopodium album L.*), Янтоқ (*Alhagi sparsifolia (Shap.) Scop*) каби дориворлик хусусиятга ега ўсимликлар

сони аниқланди ва ўрганилди. 2021- йилдаги тадқиқот натижаларини 2019- йилдаги тадқиқот натижалари билан таққослаганда 2021- йилдаги доривор ўсимликлар сони 2019- йилдагига қараганда 1-худудда 2 баробардан ошди, кўпайганлигини, 2-худудда 2 баробардан кўп, 3-худудда эса бироз камайганлигини кўрамаиз.

Жадвал

Жадвал муаллиф томонидан 2021 йилдаги маълумотлар асосида тайёрланди

№	Ўлчов бирликлари	1-худуд ўрмон хўжалиги майдони		2-худуд ўрмон хўжалиги худудининг шарқий қисмидаги майдон		3-худуд ўрмон хўжалиги худудининг ғарбий қисмидаги майдон	
		Сони	Бўйи (см)	Сони	Бўйи (см)	Сони	Бўйи (см)
	Отқулоқ <i>Rumex</i>	249	173	26	102	9	36
	Зубтрум <i>Plantago coronopus L.</i>	260	30	51	46	14	28
	Сувқалампир <i>Persicaria hydropiper L.</i>			100	21	-	-
	Жағ-жағ <i>Capsella bursa-pastoris (L.) Medik</i>	46	118	-	-	-	-
	Оқ шўра (Оқ сепма) <i>Chenopodium album L</i>	341	45	4	17	-	-
	Қоқи (Момақаймоқ) <i>Taraxacum</i>	6	34	1	15	-	-
	Хантал (қуртгана) <i>Brassica juncea (L)</i>	40	111	-	-	-	-
	Ёввойи сутчўп (суттикан) <i>Lactuca serriola L</i>	51	50	-	-	-	-
	Саломалайкум <i>Cyperus longus L</i>	234	42	-	-	-	-
	Маймунжон <i>Rubus caesinus L.</i>	157	48	-	-	-	-
	Себарга <i>Trifolium pratense L</i>	107	25	15	26	14	-
	Бешбарг (ғозпанжа) <i>Potentilla reptans L</i>	98	33	-	-	-	-
	Аччиқ шувок (эрмон) <i>Artemisia absinthium L</i>	-	-	18	60	-	-
	Янтоқ <i>Alhagi sparsifolia (Shap.) Scop</i>	-	-	41	79	-	-

- Хулоса ва тақлифлар (Conclusion/Recommendations). Юқоридаги маълумотлардан кўришиб турибдики чегараланган худуд ўрмон хўжалиги еридаги ўсимликларни тарқалишига, ареалига, табиий ўсиб ривожланишига турли антропоген таъсирлар бўлмағалиги учун яхши ривожланган. Бу худуддан ташқаридаги ўсимликлар сони антропоген таъсирларга учраганлик ҳолати, ўсиш ўртасида катта фарқни кўриш мумкин. Жумладан, 1-хил жойда ўтказилган 2019- йилдаги

дала тадқиқот олиб борилганда 8 тур доривор ўсимликлар тарқалган эди, 2021- йилдаги дала тадқиқотда эса 14 тур доривор ўсимлик тарқалганлигини кўриш мумкин. 2021- йилда ўтказилган тадқиқотда эса 2019- йилдаги ялшиз (*Mentha*), кўйтикан (*Xanthium spinosum* L), пахта тикан (*Cirsium*) доривор ўсимликлар йўқолиб кетганлигини кўриш мумкин. Натижада юқоридаги 3 турдаги доривор ўсимлик экологик омиллар таъсирида ва тарқалган ўсимликлар популяцияси ичида курашлар ҳолатини кўриш мумкин. Тадқиқот ўтказиш даврида шундай хулосаларга келинди:

Доривор ўсимликлар тарқалган ҳудудда яшаётган аҳолини доривор ўсимликларга антропоген таъсирларни камай-тириштириш, доривор ўсимликлардан оқилона фойдаланиш ва муҳофаза қилишга жалб этиш.

Аҳоли томонидан чорва молларини боқишни тизимли йўлга қўйиш, чорва молларини боқишда доривор ўсимликлар тарқалмаган майдонларни танлаш.

Ўрмон хўжалиги ерларидан унумли ва тартибли фойдаланиш жараёнини янада кучайтириш.

Бу майдонларда истиқболли доривор ўсимликларни сонини янада етиштиришни такомиллаштиришдан иборат.

АДАБИЁТЛАР

1. «Ўсимлик дунёсини муҳофаза қилиш ва ундан фойдаланиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонунига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақидаги 2016 йил 21 сентябр ЎРҚ-409-сонли қонуни.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Нукус-фарм”, “Зомин-фарм”, “Косонсой-фарм”, “Сирдарё-фарм”, “Бойсун-фарм”, “Бустонлик-фарм” ва “Паркент-фарм” эркин иқтисодий зоналарини ташкил этиш тўғрисидаги 2017 йил 3 май № ПФ-5032 фармони.
3. О.Абдуллаев “Мустақиллик йилларида Наманган вилояти” Наманган 2008.110-бет.
4. А.Ҳамидов. Ўсимликлар географияси. Тошкент. Ўқитувчи. 1975 й 248-бет.
5. Г.С.Турсинбаева, Г.М.Дусчанова, А.Т.Абдуллаева, Ж.С.Садинов “Ботаника ўсимликлар морфологияси ва анатомияси” Тошкент. Тафаккур Бўстони. 2018й.
6. С.Мелибоев, М.Исроилов, З.Исомиддинов, Х.Абдуназаров, Ш.Турсунова Ўзбекистон флорасида учрайдиган доривор ўсимликлар. Услубий қўлланма. Фарғона наприёти Фарғона 2018 йил.
7. А. Усмоноҳоджаев, Э.И.Баситханова, Ў.П.Прагов, А. Джаббаров Ўзбекистонда ўсадиган шифобахш ўсимликларнинг этимологик замонавий энциклопедияси. Т «Янги аср авлоди», 2018. 544 б.
8. www.ziyonet.uz
9. www.stat.uz
10. www.plantarium.ru